و نظم امور تزویج والدیه و مولودیه و مالکیه و مملوکیه و آیاتی که در باب مناکحات و استرضاع والدین و صله رحم و شفقت بر زیردستان
نازل شده و اصلیت در این حکمت را فایده و حکمت بدنی آنست که بافاده و استفاده و معاونت یکدیگر نمایند و از ظلم و غضب و ضرب
بود قانون مهمات بر عدل نهند و آیات معاملات و حدود و سیاسات قرآنی منبع این حکمتست اما ادبیه اکثر از آنست که جمعی از
علما ملت و مفسران طریق حکمت چون تسهیل طالبان معانی قرآن تدوین کرده اند و از روی مهربانی تمام و غایت شفقت و اهتمام
بمددکاری لطام قاعده و قانونی چند که بدان حقایق افصح عربی را توان شناخت و لطایف آنرا بحیطه ادراک توان آورد وضع فرموده
تا متابعان منهاج صاحب معراج صلی ربنا و سلم و علی المنتسبین الیه ادانی باشد که بدان بر تحسین صور کلمات قرآن و تبیین معانی و تعیین
دقایق آن اطلاع یابند جزاهم الله عنا خیر الجزاء و امام حجة الاسلام قدس سره در جواهر القرآن آورده که اغلب ادبیه از قرآن منشعب
شده چون علم لغت از افاده و علم نحو از اعراب آن الفاظ و علم مخارج حروف از کیفیت تصویت بحروف آن الفاظ و علی هذا ایراد شمه
از تفصیل این سخن عنقریب از مدد توفیق مامولست اما علوم شرعیه اقتباس آن از انوار قرآن بر اهل بصایر و بصیرت روشنست و هم
در جواهر التفسیر آن آمده که مقاصد کلام ربانی دو است ذکر ذات و صفات و افعال معاد و تزکیه و تجلیه که صراط المستقیم عبارت از آنست
و احوال اولیا و حالات اعدا و حجاب کفار و حدود و احکام و جمیع علوم جهت از این اقسام عشره انشعاب می پذیرد و این اسرار
که بمثابه جواهر و لباب اند صدفها و قشرها است بعضی علما بصدف قشر بازمانده اند و بعضی بتحصیل لباب و جواهر فایض گشته علوم قشریه لغت و نحو
و صرف و امثال آنست و لبابیه بر دو طبقه اند طبقه سفلی مشتمل است بر سه علم اول قصص قرآنی و ذکر احوال انبیا و متابعان و منکران ایشان
و اهل تفسیر و تذکیر بمزاولت این علم مخصوص اند دوم محاجه کفار و مجادله معاندان و علم کلام از این مبحث ناشی شده سیم علم حدود و موضوعه
و احکام شرعیه و علم فقه از آن منشعب گشته و طبقه علیا نیز بر سه قسم اشتمال دارد یکی معرفت حق سبحانه و تعالی عز شانه و دانستن اسما و صفات
و افعال و اوصاف همه علمها اینست دوم علم معاد و آن شناختن احوال بعث و نشور و مواقف قیامت سیم علم بصراط مستقیم که
طریق سلوکست و آن معرفت تزکیه نفس باشد از صفات مهلکه و تحلیه آن باخلاق بهیمیه پس معلوم شد که اجمالا قرآن مجمع علوم و منبع معارف
و ساحت این مقام سعت بیان تفصیل هر یک از آنها ندارد ع یک نکته ازین دفتر گفتیم همین باشد عنوان ثالث در بیان علومی که متعلق
بقرآن و شرح شمه از تفاصیل آن بدان ایدک الله تعالی القدس بدانکه علوم قرآنی را غایت و معارف کتاب سبحانی را نهایت نیست فایضان
بحار زخار طلب که بافحوای یغوص البحر من طلب اللآلی آشنا بوده اند در قعر این بحر بیکران غوص نموده و در تفتیش و تنقیر این معدن
علم و عرفان تحمل اصناف شداید فرموده در غرر اسرار بر سر آورده و جواهر زواهر اخبار حاصل کرده و همان تحف عوارف و طرف
ظرایف را که از وی متشرح گشته بطریق اخذ من البحر و نثر ما علیه بر وی نثار فرموده و علومی را که بواسطه تفکر و تدبر در آیات مباحث
بر ایشان فایض شده و هم بر او شرف انتساب داده بیت ز دریا بر گیر و فیض ببر و باز بر دریا و علی الاجمال علمی که نسبت
تعلق بکلام الهی ثابت دارد از دو قسم بیرون نیست یکی آنکه خصوصیت افاده بقرآن ندارد بلکه متصدی معرفت کلام عرب را
از دانستن آن چاره نیست چون علم عربیه و قسم ثانی که بسعادت اقتباس بقرآن مخصوص است سه نوع تواند بود اول آنکه

بحث

بحث دارد از الفاظ قرآن باشد بر خواه بحسب کتابت چون علم رسم الخط خواه بر تلاوت چون علم تجوید و مانند آن دوم آنکه مطمح نظر اعتبار
هم الفاظ باشد و هم معانی چون علم وجوه و نظایر سیم آنکه مقصود از آن معانی بود و بس چون قصص و مواعظ و حقایق و از مجموع این علوم آنچه رقم
یافته و اشتهار و زبان زده اهل اعتبار باشد سی علمست رسم الخط معرفت مخارج علم صفات الحروف علم تجوید قعده آیه و سور علم وقوف
علم تمیز متشابهات علم لغت علم ابنیه علم اعراب علم قراءت علم معانی علم بیان علم بدیع علم وجوه و نظایر علم غریب القرآن
دلایل الاعجاز علم رد المعارضین علم نظم الآیات والسور علم اسباب نزول علم ترتیب نزول علم ناسخ و منسوخ علم تاویل
علم قصص و اخبار علم نصیحت و ارشاد علم اخلاق علم حدیث علم کلام علم فقه علم حقایق علی الاجمال بر چهار قسم انقسام می یابد
اول آنکه بهیچ وجه در تفسیر مدخل ندارد و آن شش علمست دوم آنکه از وجهی تعلق بتفسیر دارد و از وجهی دیگر و آن هفت علمست سیم آنکه مطلقا تفسیر را از آن
چاره نیست اما فایده و آن عام تر است و آن علم است چهارم آنکه خاص باشد بتفسیر آن سیزده علمست و تفسیر این در این عنوان ذکر کرده
میشود برای هر یک از قسمین آخرین عنوان علیحده سمت اثبات می یابد اما قسم اول از علوم متعلقه بقرآن که علم تفسیر را بدان احتیاج نیست اول علم
رسم الخط است و مراد از این خط بمتبع میتواند بود چه خط بتقسیم اول مخترعست یا متبع مخترع آنکه کتاب بر آن اصطلاح نموده باشند و هر که خواهد
در آن تصرف تواند کرد و متبع آنکه در آن متابع دیگری می باید بود و در آن هیچ نوع تصرف نتوان نمود قیاس این بر اقلیه نحویه و غیر آن ثابت
کرده و چون خط عروض از جمله خطوط متبعه خطیست که مصحف امام بدان مکتوب بوده آنرا رسم گویند و قواعد متفق علیها که در رسم امامت باجماع
صحابه نوشته شده و گفته اند رسم آن خط منزلست و بتعلیم جبرئیل بوده و امام مالک بر وجوب رعایت تنصیص فرموده و گفته اند القرآن
یکتب بالکتاب الاولی و امام ابو عمرو دانی رحمه الله که صاحب تیسیر است در علم قراءت غیر آن مصنفات نیز دارد و تقویت
این سخن میکند و میگوید هذا قول مالک لا یخالف له فی ذلک و صاحب کشاف آورده که متابعت خط مصحف سنتی است که خلاف آن نشاید
کرد و ائمه سلف رحمهم الله منع کردندی از نقطه و اعراب اگر چه سهولت بقلم رخصت دادندی رقم آن بقلم و مداد دیگر که قرآن بدان نوشته شدی
تجویز میفرمودند و اکثر متاخران نظر باسانی در این باب مضایقه و مبالغه ندارند و شرف اولویت بر طرف نهاده و از خطوط متبعه بخطوط مخترعه
میل فرمودند و این کمینه بسیاری از اکابر دین مشاهده نمود که بر مصاحفی که بخطوط موسومه نوشته بودی تلاوت نفرمودندی و هم
ابن جعفر در اثبات امام شاطبی و کتاب الهادی الی المقاطع و المبادی قواعد این علم را متکفلند و فایده این فن راجع بعلم قراءت است چه یکی از ارکان
او رسم امامت است و الله اعلم دوم علم مخارج حروف بباید دانست که ادای حروف یکی از دو رکن تنزیلست چنانچه مؤدای الترتیل حفظ
الوقوف و ادای الحروف از آن خبر میدهد و بمعرفت مخرج ادای آن کما ینبغی متعسر است سیم علم صفات حروف و دانستن صفت
هر حرفی خواه از صفات لازمه چون اخبار و استعلا و جهر و همس و سایر لوازم و خواه از صفات عارضه چون ادغام و تفخیم و ترقیق
یا باقی عوارض جهت تکمیل ادای آن حروف لازمست چهارم علم تجوید و آن ادای کلمات قرآنی باشد بر وجهی که بمحاسن قراءت چون
تزیین و تمکین و تقویم و تمکین و غیر آن آراسته باشد و از معایب تلاوت چون وعده ترجیع و دبه و تطویل مانند آن محفوظ ماند
و شیخ المجودین محمد بن شریف السمرقندی در شرح عقد الفرید آورده که نماز رکنی از ارکان اسلامست و صحیح نباشد مگر بقراءت و صحت

Copyright © King Saud University

Created with PDFsharp 1.2.1269-g (www.pdfsharp.com)